

PROBLEM HUMANIZMA I MATERIJALISTIČKI KONCEPT EVROPSKE UNIJE

Sažetak

Rad teži prikazati zaboravljenost značaja humanističkih temelja, koji su zamijenjeni proširenim materijalističkim konceptom unutar društvenih zajednica, za opstanak čovječanstva. Materijalistički koncept je važna instanca realizacije ugodnog života, ali njegovo zadovoljstvo, čovjeka kao tjelesnog i duhovnog jedinstva, ne nosi oznaku istinski ispunjenog i kvalitetnog življenja spram sebe i drugih. Evropska unija, s ciljem, uspostavljanja mira u svijetu, koji je neupitno nužan, započela je svoju izgradnju sa materijalističkim elementima koji su zbog primarnog zadatka trebali graditi jedno zahvaljujući humanističkim temeljima. Ubrzani tok i širenje društvenih zajednica, i u ovom slučaju, pogotovo u periodu 21. stoljeća kroz virtualnu stvarnost, uporno nas brzinom razvijanja udaljava od mogućnosti sagledavanja onoga što je u temelju. Stoga, ozdravljenje društvene zajednice, Evropske unije, treba biti iznjedreno iz preispitivanja elemenata i koraka vlastite izgradnje.

Ključne riječi: humanizam, materijalizam, čovjek, društvena zajednica, virtualna sloboda, virtualna aktualnost.

⁷ Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet

sejla5avdic@gmail.com

Ideja nastanka države, platonički posmatrano, oblikuje se iz potrebe pojedinaca da zadovolje osnovne stavke sa tabele "opstanka u životu". (Vidi više: Platon, 1983: 48-53) Stoga, iz potreba preživljavanja država se rađa, ali i širi. Efikasnim i kvalitetnim zadovoljavanjem prvog stepena nižu se kompleksniji zadaci koji trebaju brojnost pojedinaca i raznolikost vještina. Udruživanje pojedinaca na određenom geografskom području, poradi lakšeg preživljavanja, čini nam se posve bliskim i razumljivim. No, ono sa čim se susrećemo danas, a što Platonovu idealnu državu i dalje ostavlja u stanju idealnosti, jeste pitanje o pravičnosti pojedinca, odnosno države u cjelini. Raskrivajući umjerenost, hrabrost i mudrost kao vrline koje nas odводе ka pravednosti, Platon ukazuje na jedinstvo koraka koji moraju biti usklađeni kako bi se izgradila savršeno dobra država. (Vidi: Platon, 1983: 112) Ukoliko želimo posmatrati ideju savršeno dobre države u 21. stoljeću, na tragu Platonovog mišljenja, onda bi to bila država koja će ispuniti uvjete za zadovoljenje ne samo životnih nagona i društvenih potreba, nego i duhovnog bogatstva na najvišem povijesnom nivou.

Koncept Evropske unije, može se reći, nastoji jedinim dijelom oživjeti Platonovu ideju idealne države, glasnim zagovaranjem pravičnosti u svim segmentima koji se trebaju ostvariti ujedinjenjem evropskih zemalja, ali ubrzanim rastom i širenjem koncept Evropske unije ostavlja prostor za razvijanje uvjeta materijalističke apokalipse.

Evropska unija svoje začecje doživljava iz potrebe za mirom, koji nastoji uspostaviti ujedinjenjem evropskih zemalja uz pomoć ekonomske i političke niti. „Kamen temeljac Evropske unije je postavio tadašnji ministar inostranih poslova Francuske, Robert Šuman, u svojoj deklaraciji od 9. maja 1950. godine, u kojoj je izneo plan koji je razradio sa Žanom Moneom, za ujedinjenje evropske industrije uglja i čelika u Evropsku zajednicu za ugalj i čelik. To bi, kako je izjavio, predstavljalo istorijsku inicijativu za „organizovanu i vitalnu Evropu“, koja je „nezamenljiva za civilizaciju“ i bez koje se „mir u svetu ne bi mogao održati“.“ (Borhart, 2013: 011) Ujedinjenjem šest zemalja u EZUČ ukazuje na zajedničku industrijsku korist koja nosi predznak materijalnog dobra kao prevage ka zatišju nemirnog mora. Razvoj Evropske unije nastavljen je preko „Rimskih ugovora od 25. marta 1957. godine, na osnovu kojih su formirane Evropska ekonomska zajednica (EEZ) i Evropska zajednica za atomsku energiju (Euratom)“, a potom i Ugovora iz Matrihta. (Borhart, 2013: 011) Iako, popisani Ugovor iz Matrihta nije stupio na snagu, kako piše Borhart, ipak je predstavljao iskorak prema učvršćivanju spona

između naroda Evrope. (Vidi: Borhart, 2013: 012) Cjelokupno širenje i sigurno koraćanje Evropske unije nastavljeno je kroz Ugovor u Amsterdamu i Nici u okviru kojeg se istakla potreba za institucionalnom reformom poradi nesmetanog funkciniranja EU. Širenjem EU se nalazila na pućini imajući u vidu potencijalno nemirne valove, s ciljem njihovog izbjegavanja, usvaja se Deklaracija Evropske unije kao preduvjet za donošenje ustava. (Vidi više: Borhart, 2013: 012) No, kako naćinjeni ustav ne nailazi na plodno tlo kod ćak 12 od 25 ćlanica EU, uz dodatne reforme koje saćinjavaju Lisabonski ugovor (iako naćinjen 2007. na snagu stupa tek 1. decembra 2009. godine (Vidi: Borhart, 2013: 13-14)). Prateći historijski razvoj EU, koju donosi Borhart, uvićamo da cjelokupna formacija izrasta iz industrijskog kamena temeljca. U tom pravcu kroz materijalistićki koncept unutar industrijskog društva nastoje se uspostaviti vrijednosti koje nose oznaku „trajni mir, jedinstvo, jednakost, sloboda, solidarnost i sigurnost.“ (Borhart, 2013: 19) Svaka vrijednost u sebi sadrži, moće se reći, struju slobode koja podstiće prihvatanje odrećdenih segmenata koji su fundamentalni za svaku pojedinaćnu vrijednost, ali nućno upravljene ka odrećdemom cilju skupnog društvenog djelovanja.

Uspješno napredovanje u realizaciji i konstituiranju industrijske civilizacije potisnulo je u posve drugi plan pitanje o posljedicama koje nastaju usmjerenosću ka iskljućivo industrijskim koristima i podrećivanju svih vrijednosti cilju jaćanja i unaprećdenja ekonomske mreće. Efikasnost i brzina napretka na tom podrućju udaljivala je ćovjeka od uvida da i sam zapada u robovlasnićki odnos spram tehnoloćkog napretka i gomilanja materijalnog kao prividnog zadovoljenja duhovnog ćivota. Time je ćovjek nesvjesno i neoćekivano, slićno predvećerju koje nam skrije svoj korak u noć, izgubio vlastitu sjenu. Koraci koje je ćinio, ne osvjestivši moguće posljedice, doćekali su ga u svakidašnjici ćivota.

Imajući u vidu nastanak i razviće Evropske unije, u nastavku rada, bit će tematizirano mjesto pojedinca i njegova vaćnost u industrijskom društvu, kao i novi oblik slobode i aktualnosti, ćiji ishod biva alijenacija.

Nalazimo se u dobu razvijene industrijske civilizacije koja funkcinira na principu alijenacije pojedinca i pukom slijećdenju mehanicistićkih putokaza. (Vidi: Marcuse, 1989: 21) Dehumaniziranost industrijske civilizacije odvodi u iracionalno stanje koje se prepoznaje kao nit vodilja iz labirinta ćivota, jer usmjerenost iskljućivo ka materijalnom

konceptu društva narušava socijalni osjećaj, ali pridonosi povećanju produktivnost. Produktivnost, kako Marcuse kazuje, jačanjem i prevladavanjem uspostavlja ograničenja za svaki budući korak pojedinca. (Vidi: Marcuse, 1989: 10) Sukladno tome, vraćamo se ka nietzscheanskoj, možemo reći, kategoriji ljudstva koji su "ne predodređeni za spoznaju". Unutarnji kanon ne predodređenih za spoznaju, kako Nietzsche piše, glasi: „Ne želim vidjeti ništa što protuslovi uobičajenom mijenju o stvarima! Zar sam ja stvoren za to da otkrivam nove istine? I starih je već previše.“ (Nietzsche, 2003: 47) To je kategorija ljudstva koju razmnožava i potrebuje industrijsko društvo kao potrošnu radnu snagu. Time dolazimo do društva unutar kojeg, kako Jaspers kazuje: „Ljudi ne žele fraze nego znanje, ne žele da se mozga o smislu nego da se vešto prione na posao, ne žele osjećanje nego objektivnost, ne žele tajanstvenost delatnih sila nego jasno utvrđivanje faktičnosti. U saopštenju se zahteva sažet, plastičan izraz, bez sentimenta. Ne vrede nanizane dobre primedbe koje deluju kao građa nekog ranijeg obrazovanja. Odbacuje se opširnost reči i zahteva konstrukcija misli, ne želi se pričanje nego jednostavnost.“ (Jaspers, 1987: 39) Jaspers ukazuje da cjelokupno državno, društveno uređenje počiva na stvarstvenosti koje individuu teži pretvoriti u funkciju. (Vidi: Jaspers, 1987: 39)

Poslušnost u okvirima stvarstvenosti, koja podrazumijeva slijeđenje mehanicističkih putokaza, odvodi ka materijalnom konceptu društva koje stvara dehumaniziranu tehnološku podlogu na kojoj se rađaju i razvijaju nove generacije. „Mi se prepuštamo mirnoj proizvodnji razornih sredstava, usavršavanju rasipanja, školovanju za odbranu koje deformira branitelje i ono što oni brane.“ (Marcuse, 1989: 9) Oblikovana svakidašnjica ne trpi protuslovlje, ne trpi „najmlađe tvorevine“ (Nietzsche), ne ostavlja prostora za procjenjivanje, nego zahtijeva isključivo pristajanje na već postavljene norme koje bi trebale kontrolirati slobodu, poradi jednostavnijeg življenja koji neosjetno poprima sirovost i ispraznost. (Vidi: Niče, 1985: 62) U tom smislu, kako Jasper kazuje, pojedinac opstaje i živi isključivo kao „svijest o socijalnom postojanju“. „Tako on u graničnom slučaju ima volju za rad bez osećanja svoje vrednosti; kolektiv živi; i za ono što bi pojedincu bilo dosadno, čak nepodnošljivo, on je kadar u kolektivu, kao da je nadahnut drugim impulsom.“ (Jaspers, 1987: 39) Dakle, pojedinac se posmatra samo kao dio kolektiva kroz funkciju koju obavlja u datom trenutku. Prepušta se zaboravu da svaki čovjek jeste „...nedjeljiva cjelina duhovnosti i tjelesnosti, a ova cjelina je sloboda, uslijed čega porobljavanje tijela znači ukidanje mogućnosti produktivnom duhu da se

ispoljava, a time je nužno njegovo zakržljavanje.“ (Müller, 1986: 116) U okvirima Evropske unije, ali i svakodnevnog života, slobodu možemo iscrtati kao pokretačku silu koja je narode učinila stvaraocima, a potom i samog pojedinca. Nietzsche kazuje: „Stvaraoci su bili prvo narodi pa tek posle, mnogo kasnije, pojedinci; zaista vam kažem, sam je pojedinac najmlađa još tvorevina.“ (Niče, 1985: 62) Od pojedinca se očekuje snaga promjene, snaga koja donosi raskrivanje istinskih oslobodilačkih vrijednosti, snaga koja nadilazi pervertiranost moderne u okvirima koje se razmnožavaju slobodni radikali ne-znanja⁸. Iz toga proizilazi potreba nadraščanja svakog oblika klime ne-znanja, klime koja pogoduje glasnoći upozorenja za pojedinca koji bi se odvažio za stvaranje i mijenjanje duboko zacrtanih vrijednosnih stavova u predstavi čiji je zaplet iskazan kroz stado unutar kojeg “pravednici” i “poštenjaci” određuju scenarij, predstavi unutar koje se intervencije zasnovane na mišljenju i osvještavanju smatraju neprijateljskim. (Vidi: Niče, 1985: 20-22) Stoga su i potencijalne atomske apokalipse postale javnim i otvorenim pretnjama kako bi se “neprijateljski pogledi” odveli u slijepu ulicu, a propagiranje privida slobode i materijalističke skale vrijednosti izvele na ultimatum za život. U krajnjoj instanci, uporno se udaljavamo od realne slike svijeta koja prijeti propasti čovječanstva.

Na tragu toga, svjetlost treba potražiti uz pomoć oružja destrukcije⁹ kojim će se postići raslojavanje nakupljenih taloga koji su onemogućili jasan uvid u značaj humanističkog koncepta za život pojedinaca zbog kojih država nastaje, ali zbog kojih treba i opstati.

Primjetno je da u 21. stoljeće život podliježe novom stepenu privida - virtualnoj slobodi. Virtualna sloboda ublažava stanje zbilje u kojoj individua bivstvuje. Nove generacije prave svoje „prve korake po svijetu“ krećući internetskim platformama. „...okolnost da rano poznavanje svijeta djetetu, namjesto u razračunavanju s ocem, biva posredovano ekranom ne uvjetuje spontane osjećaje, nego brzo reagiranje na znakove, napokon duhovnu pasivnost, tako nedostatak onog aparata u roditeljskom domaćinstvu izaziva omalovažavanje od strane školskih drugova, osjećaj inferiornosti i još gore.“

⁸ Termin „ne-znanje“ upotrebljen u kontekstu određenja u knjizi *Estradna znanost i kultura konflikta*. Vidi više: Arnautović, S. (2018). *Estradna znanost i kultura konflikta*. Sarajevo: FDT. str. 17.-18.

⁹ U heideggerovskom smislu i određenju riječi. Vidi više: Heidegger, M. (1972). *Bitak i vrijeme*. Zagreb: Naprijed, str. 24-25.; Destrukciju jednaku onoj koju Heidegger tumači kao nužnost u pogledu „...historijskih izriječaka o povijesti filozofije.“ Heidegger, M. *Šta je to filozofija?* u Babić, G. (1972). Uvod u Heideggera. Zagreb: BC, str. 19.

(Horkheimer, 1988: 270-271) Zahvaljujući olakšanom i pojačanom pristupu internetskim stranicama i društvenim mrežama, postojanje se određuje u odnosu na poziciju koja se postiže u virtualnom svijetu. Tačnije, virtualni svijet je mjera za realni svijet. Izloženi mnogobrojnom, ali u većini slučajeva jednakom sadržaju, gradimo jednodimenzionalni prostor natječaja, čija nagrada podrazumijeva viši stepen virtualne aktualnosti u trenutno događanje negoli neposredno prisustvo određenoj situaciji.

Kako u pitanju realnih situacija, tako i u pogledu pogledu industrijskih sadržaja, virtualni svijet biva mjesto transparentnijeg i dostupnijeg uvida u stvar, što se proporcionalno odražava na konfuznost kod čovjeka prilikom određenja primarnih potreba i načina njihovog zadovoljavanja. Putem internetskih obavijesti, oglasa, sponzoriranja, reklama i sličnih sadržaja, koji se navodno prikazuju kao ono što ulazi u uzak krug interesovanja pojedinca, osjećamo se upoznatim sa aktualnostima i događanjima koji na trenutak predstavljaju uključenost pojedinca u svaki aspekt društvenih pitanja, vlastitih htijenja i naposljetku duhovne nadogradnje. U tom smislu internetska platforma, ukoliko joj se pristupa površno, dozvoljavajući joj da prodre u sam tok mišljenja, postaje sadržajno opsesivna potreba.

Crpljenjem internetski dostupnog sadržaja, zaranjamo u ambis materijalnosti i ubrzan način života, tako da pojedinac ne može osvijestiti korake koje načinjava ka jednodimenzionalnosti društva. Jedan "like" na društvenim mrežama određuje vrijednost napisanog/rečenog/predstavljenog, a u skladu sa njim određuju se i dalji postupci individua koje su ponuđači ili konzumenti određenog sadržaja. Privid aktualnosti, uz privid slobode, samo je još jedan od uzroka opće alijenacije.

Značaj virtualne slobode i aktualnosti u procesu porasta industrijskog društva proizveo je pojavu influensera, blogera, youtubera koji bivaju plaćeni za promoviranje, uglavnom, brenda određenih kompanija. Na taj način se pospješuje konfuzija o realnim potrebama individue. Marcuse kazuje da bi pojedinac trebao potrebama pristupiti pažljivo i razlikovati istinske od krivih, jer „Krive su one koje su individuumu nametnuli posebni društveni interesi u njegovom obuzdavanju: potrebe koje perpetuiraju mukotrpan rad, agresiju, mizeriju i nepravdu. Zadovoljenje takvih potreba može u najvećoj mjeri ugoditi čovjeku. No, ovakva sreća nije okolnost koju treba podržavati i štititi ako ona služi tome da blokira razvoj njegove sposobnosti da raspozna zarazu cjeline i da prione uz šansu za

ozdravljenje.“ (Marcuse, 1989: 24) Zadovoljavanjem krivih potreba alijenacija doživljava svoj vrhunac unutar društvenih zajednica, omogućavajući dalji napredak industrijske civilizacije. Virtualna sloboda i aktualnost predstavljaju još jedan teg industrijskog društva koji otežava pojedincu svjestan odnos spram potreba, ali olakšava prihvatanje materijalističkog koncepta i dehumaniziranog društvenog stanja kao i učvršćenju svjetskog ekonomskog umreženje.

Privid se uvijek uvlači kroz mnoštvo, stoga „Slobodan izvor u širokoj raznolikosti potrošnih dobara i usluga ne znači slobodu ako ta dobra i usluge podržavaju društvenu kontrolu nad životom rada i tjeskobe, - tj. ako podržavaju alijenaciju.“ (Marcuse, 1989: 26) Virtualna sloboda i aktualnost je uzrok alijenacije 21. stoljeća i ulazna karta za razbuktavanje materijalnih požara kao osnovice bivstvovanja, time se upostavlja stvarnost u kojoj stavovi i viđenje zbiljskih stvari biva unaprijed određeno. „To je realni život u kojem nema življenja i gdje se jedan poredak nastoji uspostaviti kao apsolutno važeći i obavezujući za svakog pojedinca.“ (Arnautović, 2018: 45) U tom kontekstu alijenacija postaje opće stanje koje potiskuje različitosti u jednodimenzionalnost, gubi se unutarnja duhovna dimenzija i dovodi u pitanje ideal kojem treba težiti u pogledu ideje Evrope, ideje koja bi svoj realitet trebala doživjeti na tlu Evropske unije. Bačenost u virtualnu slobodu i aktualnost jeste porobljavanje čovjeka u cjelini.

Moglo bi se reći da čovjek činjenično stanje krivih potreba, koje se “nesvjesno“ uvlače u život, koristi kao olakšicu za pretvaranje problemskih pitanja: Kako se izboriti sa živim blatom današnjice? Kako nadrastiti materijalistički koncept u korist života? u retorička. Jer, „Starije je zadovoljstvo biti u stadi nego zadovoljstvo od svoga Ja: i dogod se dobra savjest naziva stadom samo će rđava svest govoriti: Ja.“ (Niče, 1985: 62) Buđenje Ja, nadrađanje privida i pristup problemskim pitanjima, moguće je sticanjem snage procjenjivanja koja će omogućiti koraćanje prema promjenama. (Vidi više: Niče, 1985: 62) U tom smislu, Ja nužno mora oglasiti prolazak vremena jednodimenzionalnog stada, oslanjajući se na principe moderne koji omogućavaju buđenje humanističke svijesti i osloboćanje od nametnutih sadržaja koji odvođe u stanje opće alijenacije. „...moderna počiva na razlićnosti i *skepsis*, koji se iskazuju u slobodi mišljenjoj ponajprije u kontekstu metafizićkog principa, a potom i osnovnog imperativa društvenog poretka. Na toj ravni se pitanje slobode *demistificira*, ali i ukida mogućnost manipuliranja njenim društvenim

značenjima i preobražavanja u suprotnosti raznih formi neslobode.“ (Arnautović, 2018: 208) Jednako, time čovjek vraća sebi vlastitost, postaje svrha samome sebi, čime se ujedno stvaraju uvjeti za prisustvo apsolutnog smisla, kako piše Müller, koji se prelijeva u dostojanstvo. (Vidi: Müller, 1986: 103) Čovjek, pojedinac, koji želi koračati s ciljem dosezanja apsolutnog smisla, mora biti slobodan i izgrađen kao ličnost, jer apsolutni smisao prema Mülleru znači: „...imati pravo na to da se ne bude korišten samo kao instrument za nešto, nego biti uvažavan u svakom zahtjevu i u svakoj koristivosti i zbog sebe samog.“ (Müller, 1986: 103) Nedostatak apsolutnog smisla utiče na produbljivanje nedovršenosti pojedinca i jednodimenzionalnosti društva koje počiva na materijalističkih temeljima.

Stoga, 21.stoljeće je doba unutar kojeg se mora napraviti krucijalni iskorak Evropske unije, koja je do sada u svom odrastanju podlijegala materijalnom konceptu nastojeći pričiniti ugodu onima zbog kojih je formirana, ka raslojavanju i vraćanju na humanističke principe koji mogu otjerati hladno čudovište. „Samu EU kao zajednicu država, u njenom supstancijanom smislu, može održati jedino duh Evrope, njena tradicija i mišljenje u kojem se zasniva ideja njenog jedinstva, a svaki drugi put bio bi istrajavanje na labavoj ekonomskoj zajednici, čije perspektive ovise od vanjskih okolnosti.“ (Arnautović, 2009: 217) Oslobođanje ljudstva iz materijalističko-robotovlasničkog ideološkog koncepta ostavlja nadu za spas čovječanstva i isijavanje jedinstva koje nastaje čvrstim udruživanjem različitosti.

Omogućiti čovjeku povratak ka samosvrhi, apsolutnom smislu unutar industrijskog društva, treba biti osnovi cilj unutar čvrstih ekonomskih okvira, jer čovjek je i društveno i duhovno biće koje se kao takvo treba ozbiljiti u društvenoj zajednici kroz formu života. Izranjanje iz sirovog materijalnog koncepta, moguć je postavljanjem života kao prve i krajnje instance kojoj treba težiti kao odrazu apsolutnog smisla. „To što čovjeka čini „čovjekom“ nije novi stupanj života - čak ni stupanj jedne forme manifestacije ovoga života, „psihe“, - nego je to princip koji je suprotan svem i svakom životu uopće, također životu u čovjeku: nova prava bivstvena činjenica, koja se kao takva uopće ne može svesti na „prirodnu evoluciju života“, nego, ako na nešto može, onda samo na najviši osnov stvari samih: na istu osnovu čija je jedna velika manifestacija „život“. (Scheler, 1987: 44-45) Život, kako ga određuje Scheler ne dopušta prihvatanje nametnute predmetnosti i spektar raznolikih potreba koje je potrebno konzumiranjem zadovoljiti, potrebuje

bogatstvo koje se ostvaruje duhovnom snagom. Čovjek zahvaljujući duhu ima mogućnost da se izdiže iznad svijeta, da bude otvoren prema svijetu, posmatrajući ga na sebi svojstven način na osnovu kojeg gradi sopstvenu stvarnost. Na tragu Schelera možemo reći da duh i životni nagoni moraju biti u neposrednoj povezanosti, kako bi se ostvarilo funkcionalno jedinstvo, ali bez duhovne snage životni nagoni bivaju slijepi i prepušteni nošenju vjetrom. Duh daruje sposobnost čovjeku da se oslobodi determinirane okoline, da bude otvoren kako spram svijeta, tako i spram samoga sebe. „...snagom svoga duha biće koje zovemo „čovjekom“, može ne samo da prošiti „okolinu“ u dimenziju svjetskog bitka i da učini otpore predmetnim, nego on može čak, a to je najznatnije svoju vlastitu filozofsku i psihičku kakvoću kao i svaki pojedini psihički doživljaj također promatrati kao nešto predmetno. (Scheler, 1987: 50) Što implicira da mnoštvo potreba čijem ispunjenju čovjek teži da bi pobjegao od samoga sebe, bivaju s jedne strane dijelom virtualne stvarnosti, a sa druge alijenacijom u zbiljskom odnosu spram svijeta i sopstvene egzistencije.

Takvo stanje rezultat je materijalne koncepcije koja je zavladała svijetom i potisnula humanističke temelje bez koji čovječanstvo duhovno izumire, jer duh za jačanje i razvijanje, koje se ne događa samo po sebi, potrebuje klimu koja je pogodna za njegovo napredovanje. Dakle, klimu koja podrazumijeva duboko uspostavljenje i osvijetljenje temelje humanističkog pristupa čovjeku u okviru industrijskog društva.

Zastupljena neravnoteža načinila je prostor za privide koji su čovjeku prepreka u djelovanju spram svijeta i samoga sebe, što se izražava u nezadovoljstvu i stanju iracionalnosti koja se nadomješta prihvatanjem mnoštva kao privida spasa. Evropska unija, iako začeta iz industrijskog sjemena, trebala bi iznaći načine za izgradnju puteva za pojedince koji su se odvažili osloboditi porobljeno tijelo i „izmiješati u peharu“ (Platon, Timaj, 1981) veći udio humanističkih spram materijalističkih sastojaka.

LITERATURA

Arnautović, S. (2009) *Transcendentalna filozofija i odrednice moderne*. Sarajevo-Zadar: FDT: Pravni fakultet; Hegelovo društvo.

Arnautović, S. (2018) *Estradna znanost i kultura konflikta*. Sarajevo: FDT.

Borhart. K. D. (2013) *Abeceda prava Evropske unije*. Republika Srbija: Evropska unija.

Heidegger, M. *Šta je to filozofija?* u Babić. G. (1972) Uvod u Heideggera. Zagreb: BC.

Horkheimer, M. (1988) *Kritika instrumentalnog uma*. Zagreb: Globus.

Jaspers, K. (1987) *Duhovna situacija vremena*. Novi Sad: Književna zajednica Novog Sada.

Müller, M. *Princip slobode i fenomen institucionalizacije* (Iz: Max Müller, *Philosophische Anthropologie*, hrsg. Von Wilhelm Vossenkuhl, Verlag Karl Alber Freiburg/München 1974, str. 161-205) u prijevod Slobodan Novakov (1986) *Filozofija modernog doba*. Sarajevo: Veselin Masleša.

Marcuse, H. (1989) *Čovjek jedne dimenzije*. Sarajevo: Veselin Masleša – Svjetlost.

Niče, F. (1985) *Tako je govorio Zaratustra*. Beograd: Grafos.

Nietzsche, F. (2003) *Radosna znanost*. Zagreb: Demetra.

Platon (1981) *Timaj*. Beograd: Srboštampa.

Platon (1983) *Država*. Beograd: BIGZ.

Scheler, M. (1987) *Položaj čovjeka u kozmosu*. Čovjek i povijest. Sarajevo: Veselin Masleša.

THE PROBLEM OF HUMANISM AND THE MATERIALISTIC CONCEPT OF THE EUROPEAN UNION

Summary

The paper aims to show the forgotten importance of humanistic foundations, which have been replaced by an expanded materialistic concept within social communities, for the survival of humanity. The materialistic concept is an important instance for the realization of a pleasant life, but its satisfaction, of man as a physical and spiritual unity, does not bear the mark of a truly fulfilled and quality life towards oneself and others. The European Union, with the goal of establishing peace in the world, which is unquestionably necessary, began its construction with materialistic elements that, due to the primary task, were supposed to build one thanks to humanistic foundations. The accelerated flow and expansion of social communities, and in this case, especially in the period of the 21st century through virtual reality, is persistently moving us away from the possibility of seeing what is at the base. Therefore, the healing of the social community, the European Union, should be born from a review of the elements and steps of its own construction.

Key words: humanism, materialism, man, social community, virtual freedom, virtual actuality.